

NGA TOPONIMIA E ANAMORAVËS

BAHTIJAR KRYEZIU

Fakulteti i Edukimit,

Gjilan, Kosovë

Email: bahtiar kryeziu@hotmail.com

Përmbledhje

Në këtë punim janë marrë në trajtim disa oikonime e mikrotoponime të Anamoravës, të pastuduara deri me tani e që vështruar nga aspekti gjuhësor diakronik dalin me etimologji të vjetër shqipe, me gjithë praninë edhe të elementit greko-latin, sllav, turko-oriental, arumun etj. Synim yni ka qenë dhe mbetet që përkundër “të dhënave” historike-gjuhësore, shpeshherë pa mbështetje shkencore, të dëshmojmë praninë e hershme edhe të etnosit tonë në këtë areal.

Fjalët kyçe: Anamoravë, (mikro)toponimi, etimologji, Hogosht, Çarakoc, Lopardincë, Vaganesh, Partesh, Çukarkë etj.

Ka vite që një numër i mirë studiuesish tanë, gjithandej ku jetojnë shqiptarët, kanë bërë e po bëjnë punën e tyre, jo vetëm duke eksploruar material të bollshëm onomastik, por edhe duke e studiuar atë*, që me një

punë pak më të organizuar e vullnet të mirë, pos rëndësisë dhe interesit të madh edhe për degë dhe fusha të tjera studimore që ka, do të mund të hartohet edhe një fjalor onomastik i trojeve tona – aq i nevojshëm për dijen shqiptare. Por krahas përparimit në këtë fushë, ndër ne ende ka territore në të cilat pak ose aspak nuk ka prekur dora e onomaseistit. Nga ato tërthore këtë radhë po e zëmë ngojë *Moravën*** - *Anamoravën*, siç është bërë zakon të quhet, një territor me lëndë të nduarduarshme onomastike, por jo të studiuar sa duhet, e që e do puna të merret në shqyrtim.

Morava si territor (emërtim ndoshta me origjinë paraindoevropiane, e cila kështu quhet sipas lumit homonim - *Morava*, ashtu siç e ka marrë emrin *Llapi* sipas lumit *Llap*, *Drinia* sipas *Drinit* etj., që e përshkon për së gjati një pjesë të madhe të këtij regjioni, që nga Binça e deri te Konçuli), në kuptimin e ngushtë të fjalës nënkupton Moravën e Epërme dhe Moravën e Poshtme, duke përfshirë kështu një sipërfaqe prej më tepër se 1.500 km², me mbi 265.000 banorë (pa llogaritur këtu edhe disa fshatra të komunës së Bujanocit – Hashanisë) dhe është 1/7 pjesë e territorit të përgjithshëm të Kosovës. Në këtë areal shtrihen 103 vendbanime shqiptare, 37 vendbanime serbe dhe mbi 32 vendbanime me popullatë të përzier, që sot, në aspektin administrativ janë hise e Kosovës. Nga ana juglindore kufizohet me malet e Karadakut e nga perëndimi një pjesë hapet drejt maleve të Zhegocit. Në veri kufizohet me territorin e Novobërdës (Artanës), kurse ana verilindore e saj kufizohet me rajonin e komunave Medvegjë, Vranjë, Bujanoc dhe Preshevë.

* Dr. Eqrem Çabej, Akademik Idriz Ajeti, Prof. Mahir Domi, Prof. A. Kostallari, P. Daka, Dr. Seit Mansaku, Akademik Rexhep Ismajli, Ali Dhrimo, Palok Daka, Injac Zamputi, Qamil Haxhihasani, Prof. Emil Lafe, N. Cikuli, M. Kabo, Dr. David Luka, Prof. Gjovalin Shkurtaj, Dr. Latif Mulaku, Dr. To,orr Osmani, Dr. Shefki Sejdiu, Kolë Luka, Dr. Qemal Murati, Selami Pulaha, Skënder Gashi, Dr. Rexhep Doçi, Dr. Qazim Lleshi, Dr. Çlirim Bidollari, Dr. Muhamet Pirraku, Hasan Ceka, Dr. Ruzhdi Ushaku, Dr. Fadil Sulejmani, Dr. Jusuf Shpuza, Frano Luli, Mr. Ahmet Kelmendi, Dr. Ragip Mulaku, Dr. Begzad Baliu, Dr. Dhimitri Bello, Fatos M. Rrapaj, Dr. Abdullah Zymberi, Dr. Iljaz Rexha, Dr. Adem Hajdaraj, Dr. Hasan Mujaj, Abdullah Konushevc, Dr. Exhlane Dobruna, Mehmet Ahmetaj, Bahri Brisku, Ismail Doda, Prof. Skënder Hoxha, Vebi Rrustemi, S. Kadriu, H. Ymeri, Dr. Bahtijar Kryeziu etj., etj.

** Për emërtimin Moravë (Anamoravë) aty-këtu, në administratë, në mjetet e informimit dhe në disa publikime (kryesisht nën ndikimin e sllavishtes) mund të ndeshen edhe “termat: Pomoravlja e Kosovës (Kosovsko Pomoravlje), Morava e Kosovës, Pomoravlja e Gjilanit, Lugina e Moravës së Kosovës etj., duke i pasur si model emërtimet: Pomoravlje, Posavinë, Podravinë, Podunavlje, Povardarje, etj”. Për këtë territor askund në punimet e historiografisë borgejeze serbe, dhe as në hartat historike e në ato gjeografike, në të cilat

paraqitet Kosova, lexuesi nuk mund të hasë toponimin *Pomorvle*, por vetëm Moravë, Moravë e Poshtme dhe Moravë e Epërme, përkatësisht Gornja dhe Donja Morava. (Rexhepi, 1981: 11).

Por si nocion gjeografik *Morava* (me *Moravicën*) – *Anamorava* përfshin një regjion edhe më të madh.

Për shkak të vendit dhe natyrës së punimit, në këtë radhë po përqendrohemi vetëm te disa toponime – oikonime të këtij krahu. Po marrim në shqyrtim ato onoma të cilat si për nga forma e tyre, ashtu edhe për nga prejardhja, janë fjalë të gjakut e të mishit të shqipes. Janë emërtime të cilat, me gjithë fatin e egra që kanë fryrë gjatë historisë, kanë arritur të gjallojnë.

Edhe në këtë areal, mund të pohohet me vërtetësi se, si në tërthoret e tjera të banuara me shqiptarë, hetohet një makro- e mikrotoponimi e nduarduarshme, moshash e etimologjish të ndryshme, ngase dihet se këtë pjesë të Dardanisë së djeshme - të Ilirikut të dikurshëm, gjatë historisë e kanë pushtuar perandori e shtete të ndryshme: Perandoria Romake, Perandoria Bizantine, shtetet sllave të mesjetës, Perandoria Osmane, shtetet e mëvonshme sllave, sidomos Mbretëria serbo-kroato-slllovene, të cilat, më shumë se në fushat e tjera, kanë gjurmë në onomastikë, por pa mundur të shlyejnë tërësisht nga gjeografia edhe shumë toponime e patronime të vjetra shqipe.

Në kuadër të këtij hetimi po përmendim emrin e fshatit Hogosht të Dardanës (Kamenicës), të cilin fshat e ndeshim të përmendet në *Regjistrimin e përgjithshëm kadastral të vitit 1455*, por si fshat i braktisur. Fshati shtrihet nja 6-7 km në lindje të Dardanës dhe sot ka nja 340 shtëpi, kryesisht të popullatës shqiptare. Është një vendbanim mjaft i hershëm dhe me moshë të madhe. Disa relikte të zbuluara në vitin 1972 (gypa qeramike që lidhen me Bunarin e Rimit, gjurmë të një kisha, në platon e së cilës u gjetën skelete e përreth kishës edhe vorba të mëdha qeramike etj.), dëshmojnë për një lokalitet të vjetër, parasllav (e ndoshta paralatin). Meqë emri i këtij vendbanimi nuk përmendet ndër burime autorësh të antikës, shpjegimi mund të mbështet në saje të disa toponimeve (krahasuese) të këtij tipi me ato në pjesën juglindore të Gadishullit Ballkanik, siç del bie fjala hidronimi *Ogosta*, ku një *-st-* antike, derisa në gjuhët sllave edhe është ruajtur e paprekur, si te *Lagosta* (sot *Lastovo*) etj., në gjuhën shqipe, ky grup konsonantik është alternuar në *-sht-*, e që kjo jep dorë të fortë të supozohet se ky ishte një vendbanim paraardhësish tanë dhe se në variantin shqip të sotëm *Hogosht-i*, mund të shihet vazhdimësia shqiptare e trajtës paralatin *Ogosta*. Alternimin e *-st-* në *-sht-* e kemi të njohur edhe te toponimi i vjetër *Astibos – Shtip* etj. Një *h* nistore (protezë), si te emri në vështrim, hetohet edhe në shumë toponime antike të Ballkanit: *Aimon*, *Aimos – Haemus*, *Emimontus – Haemimontus* (sot mali

Ballkan), *Eibros – Hebros*, *Iber – Hiber*, *Ister*, *Istros – Hister* etj.

Se kjo *h-* nistore e toponimit *Hogosht* është e hershme, dëshmon e dhëna se emri i këtij vendbanimi, si i tillë del edhe në burimet sllave të mesjetës (më 1395) në trajtën *Holgošta* që dëshmon, nga ana tjetër, se emërorja e pashqar e këtij oikonimi ishte *Hogosht(ë)* dhe se trajta sllave e sotme *Ogošte* është e vonshme. Edhe te një hartë austriake e bazuar në shënimet e vitit 1689, kjo topleksemë del e shënuar si *Hokosh*. Fenomeni i zhdukjes së *h-*së nistore e toponimeve shqiptare ndër variante sllave, mund të shihet edhe te shumë emra vendesh të territorit të sotëm të Kosovës: *Hodanoc – Odanovce*, *Hajkobillë – Ajkobila*, *Hade – Ade*, ose edhe te disa emra të përveçëm turko-orientalë: *Hasan – Asan*, *Hysen – Isen*, pastaj te emrat e përgjithshëm si *historia – istorija* etj.

Se *Hogoshti* mban një emër shumë të vjetër dëshmojnë edhe mikrotoponimet: *Mrizi Kishës*, *Bunari Rimit*, *Trojet*, *Babaniki* e të tjera.

Jo larg Hogoshtit, nja 3 km. në jug të tij, shtrihet një fshat i vogël – *Qarakovci*, i cili deri me fillimin e luftës së Kosovës (1999) banohej kryesisht me popullatë serbe, e vendosur këtu gjatë kolonizimeve të tokave shqiptare nga serbë dhe malazezë kolonë. Fshati përmendet edhe në *Regjistrimin e përgjithshëm kadastral të vitit 1455* si *Crnekovce* kur ky vendbanim kishte vetëm 1 shtëpi. Fshati, siç shihet, ka një etimologji nga fitonimia shqiptare. Oikonimi *Qarakovc* (nga *qar(r)* + *ak-ov-c*, ku sufiksi sllav *-ov+c* tregon përkatësinë), para se në te të vendosej elementi sllav do të ketë pasur dridhësen *rr* të shqipes në rrënjë të fjalës, siç dëgjohet nga goja e shqipfolësve, por që në mungesë të kësaj foneme në gjuhët sllave dhe në administratën shtetërore të tyre, përdorej dhe përdoret gjithnjë sonantja tjetër dridhëse *r*. Ky emërtim del si një huazim latin i shqipes, e latinizmat e shqipes, sikur dihet, kanë hyrë që herët dhe janë emërtime gjithsesi parasllave.

Toponimet me toporrënjë të këtillë janë të shumta në vise të ndryshme të banuara me shqiptarë. Kështu p.sh. jo larg këtij fshati - është edhe fshati tjetër i Malësisë së Bujanocit i banuar me shqiptarë, që quhet *Qarri* (*Çarri*), i cili po ashtu është emërtuar me të njëjtin term të bimësisë sonë - fitonimin *qarr*.

Po me etimologji shqipe në këtë anë del edhe fshati *Capar* i komunës së Gjilanit, që gjendet nja 10 km larg qendrës komunale. Është fshat kodrinor-malor e me kullota të mira për bagëti. S'ka dyshim se emërtimi vjen nga *cap* + *ar* > *capar*. Në fshatin Breznicë të komunës së Bujanocit, gjatë hulumtimeve tona në terren, kemi ndeshur edhe dy mikrotoponime të formuara me fjalën e etimonit tonë *cap*: *Capari Madh*,

një vend me drunj – kullotë për dhi – cjep dhe *Capari Vogël*, vend me sipërfaqe më të vogël se *Capari Madh*, po ashtu me drunj, ku e kanë qejfin të kullosin dhinë e fshatit.

Edhe shumë toponime e mikrotoponime në tërthoret tona, si bie fjala emërtimi *Capar* në Dukagjin, Caparevë – fshat në Sanxhakun e Questendilit, në veri-perëndim të Melnikut; Caparc – fshat në rrethin e Manastirit etj., mund të shpjegohen nga zoonimi *cap*, përkatësisht një vend – kullotë *dhish*, *cjepsh*, ashtu siç e ndeshim edhe toponimin *Lopardincë* (*Lopardincë*), fshat afër Bujanocit, i cili oikonim përmendet që në vitin 1380, e të cilin emër filologu Momçilo Zlatanoviç e sheh të formuar nga baza e fjalës kelte + *ard* që ka të bëjë me “një vend të ngritur, pak të lartë” (Zlatanoviç, 1981: 211). Por duke bërë fjalë për këtë toponim, ai nuk lë pa përmendur edhe fjalën shqipe *lop-ar*, si mundësi e mirë dhe për ne e qëndrueshme e formimit të emërtimit në fjalë nga zoonimi *lop(ë)*, përkatësisht nga një vend – kullotë *lopësh*. Nga shqip: *lop(ë) + ar(d) + i(n)çë-a* > *Lopardincë* (*Lopardincë*).

Si dëshmi, se te oikonimi *Lopardincë* kemi të bëjmë me një fjalë të vjetër shqipe, dëshmojnë edhe disa toponime ilire, si: *Lopsica* - qytet në Liburni, *Helopioi* – fushë në krahinën e Thesprotisë ose edhe emri i fisit ilir - *Lopsët* etj., apo edhe apelativat e sotëm të toponimeve dhe mikrotoponimeve ndër vise të banuara me shqiptarë: *Lopsi* (Tepelenë), *Lopç* – dikur fshat e sot lagje e Abatit; mikrotoponimet: *Liçeni Love* në Fushë-Lurë të Dibrës, *Ura e Lopçës* në të dalë të Abatit, *Fusha Love* në fshatin Kranidell të Hashanisë; pastaj mbiemrat e njerëzve: *Andrea Lopesi*, *Alesio Lopesi* (viti 1417), *Martin Lopesi* (viti 1482), *Lopç* – fis në Shalë, *Lopçi* – llagap familjeje në Shkodër etj. Përkritazi me këtë fjalë shprehet edhe albanologu i shquar Norbelt Jokli, i cili shkruan se *lopë* në shqip e *liops* në letuanisht do të thotë “*gjedh, gjë e gjallë*”, shtrirjen e së cilës fjalë ai e sheh edhe në gjermanishten – *lobe*, duke e lidhur madje me një element të kulturës paraindoevropiane (Luka, 2001: 19-20).

Në vargun e përdorimeve të varianteve të disa fjalëve të shqipes, hyjnë edhe trajtat toponimike *Rogaçicë*, *Rogaçicë* dhe *Roganë*, që përdoren paralelisht gjithandej për fshatin më të madh të komunës së Dardanës (ish-Kamenicës).

Ky oikonim në vitin 1455 ndeshet të jetë përdorur me emrin *Rogačić*, atëherë kur fshati kishte vetëm 3 shtëpi. Në harta të ndryshme e dokumente të tjera administrative të kohës së sundimit osmano-turk, e sidomos të atij sllave, e ndeshim në formën *Rogaçica*, me dy sufikset sllave: *-aç + -ica*. Krahas kësaj trajte, këtë toponim, disa nga banorët e fshatit dhe të rrethinës së tij e përdorin edhe si *Rogaçica*, pra me *-o*

e jo me *-a*, ashtu siç i kemi me *o* (në rrënjë të fjalës ose në ndajshesat e saj) edhe disa oikonime të tjera të kësaj komune, si: *Busavata*: *Busovata*, *Hodano(v)ci*: *Hodo-no(v)ci*, *Hagosh(t)i*: *Hagoshti*, *Topanica*: *Toponica* etj.

Oikonimi në fjalë, siç shihet, është formuar nga morfema rrënjore *rog(ë)*, fjalë shqipe dhe prapashtesat sllave: *-aç* dhe *-iq*, të cilin emër gjuhëtarët tanë të njohur Çabej - Ajeti, e shpjegojnë si një fjalë të etimonit tonë që do të thotë “*vend në mal, i mbuluar me bar dhe pa drurë, rrah*” (Çabej, 1976:81; Ajeti, 1978: 3450, me të cilën rrënjë janë formuar sa e sa toponime, mikrotoponime e patronime në trevat tona të tanishme dhe të dikurshme.

Shurdhani – është fshat i komunës së Gjilanit, nja 10 km larg qendrës komunale. Për etimologjinë e këtij oikonimi nuk kemi të dhëna gjuhësore e as arkeologjike, porse nga hetimi ynë del se ka një emërtim me origjinë shqipe. Besohet se toponime të këtij tipi dalin të përmenden, sipas interpretimeve të deritashme, edhe në antikë. I këitillë do të ishte toponimi *Sarda* të cilin Fr. B. Nopça (Nopça, nr. 43,1911: 918), e konsideron të vazhduar nga shqiptarët në trajtën *Shurdhah*, ndërsa te emri *Sarda* gjente një fjalë ilire – trakase. Këtë tezë të Nopçës (Nopçes) e përtriu tani vonë David Luka (Luka, 1972: 134), i cili konsideron po ashtu se emri i sotëm *Shurdhah-u* (toponim në lindje të Shkodrës) koincidon me emrin ilir të antikës *Sard/os* : *Shurdh/ah* dhe me emrin ilir të fisit *Sardeates* të Dalmacisë. Këtë tezë D. Luka e arsyeton me shndërrimin pëmbrenda shqipes të grupit konsonantik (*s* : *sh, rd* > *rdh*). Errësimi i *a*-së në *ë* e pastaj në *u* si refleksi i vonë, ka ndodhur për punë të lëvizjes së theksit.

Toponimi *Shurdhan* i anës së Gjilanit, në mungesë të materialeve të shkruara, nuk mund të dihet a ishte i banuar në antikë, andaj s’mund të dihet a në mos quhej edhe ky ndoshta *Sarda*, porse dihet se kështu si është sot, është emërtim shqip dhe nëse nuk është vazhdim shqiptar i ndonjë toponimi antik, atëherë është toponim që shkon me grupin e toponimeve të emërtuar në bazë të ndonjë vetie të ndonjë apo të banorëve, si bie fjala katundi *Rrenc* në anë të Opojës. Se ky toponim nuk mbetet i vetmuar për nga tipi, dëshmon edhe rrethana se në Serbinë Jugore ekziston toponimi *Surdulica*, i cili është, siç thotë Petar Skok e të tjerë, toponim arumun i cili ka vlerën kuptimore të shqipes *Shurdhan*.

Edhe fshatrat *Stançiq* dhe *Stanishor* të komunës së Gjilanit meritojnë të vihen në spikamë. Janë oikonime që për rrënjë kanë fjalën *stan* dhe prapashtesat *-(ç)iq* dhe *-(i)shor*.

Stançiqi shtrihet në lindje të Moravës, nja 9 kilometra larg Gjilanit, i banuar me popullatë etnike shqiptare, kurse *Stanishori* gjendet në anën e majtë të lumit Morava, nja 4 kilometra larg qendrës komunale, i banuar kryesisht me serbë.

Pavarësisht nga prapashtesat e ndryshme që kanë marrë, që të dy këto emërtime kanë për bazë rrënjën *stan*.

Fjala *stan*, që sipas disave ka prejardhje sllave, shënon objekte për kafshë, që ndërtohen kryesisht jashtë fshati. Serbet të shumtën i quajnë *trla*, kurse shqiptarët *stane*. Për këtë rrënjë fjale ka edhe dijetarë të tjerë që mendojnë ndryshe. Filologu serb, Milivoj Pavloviq, duke bërë fjalë për vendbanimet *Stan*, *Stance* dhe *Katun*, në Serbinë Jugore, thotë se janë emërtime të vjetra dhe i merr për ilire (Pavlović, 1968: 319), e ngjashëm me këtë shprehet edhe historiani i shquar Konstantin Jireček, i cili thotë se këto fjalë të fushës blegtorale, që u ruajtën deri sot, janë fjalë të protoshqipes (iliro-shqipes) (Jireček, 1922: 195), të cilat mendime sigurisht se gjejnë edhe mbështetjen tonë.

Vërnez (*Vërnez-i*) – është vendbanim i komunës së Vitisë. Shpjegimi i këtij toponimi nuk na duket edhe aq i lehtë. Megjithatë, në një shkrim të tij, linguisti serb prof. Milivoj Pavloviq, duke folur për këtë emërtim, konstaton prejardhjen ilire të këtij emërvendi: nga: *vorn* > *varn* > *vrn* > *vrnez*, me kuptimin e një “*grope, vendgrope*” (Pavlović, 1968: 304). Se është një emërtim që ka shtrirje edhe më të gjerë se vetëm në toponimi, dëshmon edhe patronimi *Vrnez* i fshatit Priboc dhe ai në Prizren, te të cilat emërtime hetohet edhe dukuria e metatezës (*Vernez – Vrnez*).

Po me etimologji vështirë të shpjegueshme del edhe emri i një vendbanimi të komunës së Dardanës – *Vaganeshi*, dikur me popullatë të përzier, kurse tani vetëm me disa familje serbe. Në literaturë dhe ndër toponimet e mikrotoponimet e tërthoreve shqiptare si emërtim nuk është i shpeshtë. Megjithatë, gjatë hulumtimeve tona në terren, një emërtim të ngjashëm me këtë, emrin *Vaganer* e kemi ndeshur për një lumë që buron te *Sitilia* (Sveti Ilija – Shën Ilija) e i cili kalon nëpër lagjen e Muhaxhirëve të Breznicës dhe derdhet te fshati Vratagosht i Vranjës. Që të dy këto emërtime kanë për bazë të njëjtën toporrënjë.

Fshati *Vaganesh* del të jetë një vendbanim mjaft i vjetër. Përmendet që në vitin 1431 me emrin *Vaganexa* (1431), që s’ka dyshim se fjala është për *Vaganeshin* e sotëm, për të cilin emërtim Mihailo Diniq shprehet se duhet të jetë i kohës ilire (Dinić, 1957: 112).

Të një karakteri të pastër shqiptar janë edhe emërtimet e oikonimeve *Firiçevë* e *Laçiq* të Kamenicës dhe *Kokaj* i Gjilanit.

I pari është një fshat mjaft i vjetër, nja 8-10 km larg Dardanës, me nja 38 shtëpi (v. 1991) dhe me popullatë të përzier. Vjetërsinë e tij e dëshmon edhe një kishë e vjetër e quajtur *Kisha Thyme*, ndoshta e sundimit romak – kishë ilire e cila gjendej në mes të fshatit. Në librin e borxhlinjve të tregtarit shqiptar Mikel Llukarit, në pjesën e parë të shek. XV përmendet fshati *Stanilouzi*, që sot (*Stanillofci*) është lagje e këtij fshati (Dinić, 1957: 112). Fshati është emërtuar me një fjalë të etimonit tonë. Kemi të bëjmë me një fjalë të leksikut toponomastik të bimësisë sonë. Nga *Fier + -iq + -evë* > *Fi(e)riçevë-a*, ku hetohet edhe veprimi i dukurisë së sinkopës. Është fjalë e shfrytëzuar në shumë raste të tërthoreve tona për të emërtuar toponime e mikrotoponime shqipe. Fjalën *fi(e)r-i* e ndeshim edhe te *Firza*, emër topografik në Mal të Zi, një emër vendi në Koman, pastaj te disa topoleksema që përdoren në të folmet serbe, si *Firine*, plural, për disa livadhe në Tërnovë e *Fira*, një kodër në Preshevë, *Firza* (katund i Hasit në jug të Gjakovës), *Firaja* te Ferizaji etj., që janë burime gjuhësore të shqipes, të formuara, pra, nga fitonimi *fier* dhe me mjete të tjera prapashtesore, që shënojnë “*vende të veshura me fier*”.

Ndërkaq fshati *Laçiq* i cili me 64 shtëpitë e tij shqiptare (v. 1981) shtrihet nja 18 km në lindje të Dardanës, s’ka dyshim se është formuar nga emri personal i burimit tonë *Laç-i*. Nuk ka shënime të hershme për themelimin e këtij fshati, përveç që me emrin *Lijaçiq* e gjejmë të shënuar në sallnamet e Vilajetit të Kosovës të vitit 1893. Edhe emërvendet e tjera, si: *Laç – Vadejë* (viti 1291), *Laçi i Kurbin* (Krujë), *Laçi* i rrethit të Matit, *Kodër Laçi* – fshat në rreth të Durrësit, *Laçëz* – fshat në Dibër, *Laçi* në Zadrimë, pastaj mikrotoponimet e rretheve të Shkodrës, Matit, Pukës (*Ura e Laçve, Zbelli i Laçit, Bregu i Laçit* etj.), nuk kanë se si të shpjegohen ndryshe, pos të lidhen me antroponimin *Laç-i*. Në mikrotoponimi dhe toponimi, në cilindo vend evropian e më gjerë, ku antroponimet ose patronimet shërbejnë për të formuar emra vendesh, janë të shumtë.

Edhe vendbanimi *Kokaj* është i shpjegueshëm më së miri dhe më së drejti vetëm nga rrënjja me prejardhje shqipe *kokë-a* dhe prapashtesa e shqipes së vjetër *-aj*. Se kjo topoleksema ka një shtrirje të gjerë dëshmojnë edhe emërvendet: *Kokre* – fshat në juglindje të Prilepit, afër Reshtanit; *Kokora* – emër lagjeje te Velezi; *Kokran* (1431) – emër katundi në Gjirokastër; *Kokpapaj* – fshat i rrethit të Shkodrës etj. Me sa duket është një variacion i emrit personal shqiptar *Kok(ë)a*, që e ndeshim te shqiptarët e mesjetës edhe në funksion patronimi: “sh.: *Proino Kokkas, Andrea dhe Gjini Koka* (1467), *Koka* – mbiemër familjar në rrethin e Gjakovës etj.

Edhe emrat e fshatrave *Ropotovë e Madhe* dhe *Ropotovë e Vogël*, 8 përkatësisht 7 km në jug të Dardanës, i pari i banuar me popullatë serbe, kurse i dyti me popullatë të përzier, mund të lidhen me një emër personal mesjetar shqiptar *Rapo*, të cilin e ndeshim edhe te fshati me të njëjtin emër (*Ropotovë*) që gjendet në veriperëndim të Prilepit të Maqedonisë; *Ropalicë* e Kumanovës, po dhe në funksion të patronimeve *Rap*, *Rrap*, *Rrapaj* të shqiptarëve.

Si *Ropotovë* këto dy fshatra përmenden edhe në defterin kadastral të vitit 1455.

Alternimi i zanores *a > o*, është dukuri fonetike që e ndeshim edhe te disa mikrotoponime të kësaj ane: *Ara Hozirit* (...*Hazirit*), *Livadhi Ogushit* (...*Agushit*); patronimi *Ogushovit* (*Agushovit*) etj.

Partesh-i - është emri i një fshati tjetër, nja 7 km në jug të Gjilanit, i banuar me popullatë serbe. Për herë të parë del i shënuar te *Regjistrimi i përgjithshëm katasral i vitit 1455*, kur ky vendbanim kishte 17 shtëpi (*O. Brankovića, 1972, 145*). Me këtë emër e ndeshim edhe në *Katastign e Devçit* etj. Nuk mund të thuhet me vërtetësi, por besojmë se se edhe ky oikonim mund të lidhet me një fjalë nga dialektet e rumanishtes, që na shpie te shpjegimi i kësaj fjale nga fjala rumune *parte* "pjesë, parcelë, potes", me prapashtesën *-esh*. Megjithëkëtë nuk është largmendsh që ky toponim, i ngjashëm me emrin e fshatit *Paresh* – fshat afër Dibrës, *Parallovë* – fshat tjetër në komunën e Gjilanit; *Parpazi* – toponim në Berikovë të Kërçovës; *Parejca* – livadhe të fshatit *Shutovë* të Kërçovës; pastaj patronimi *Parallarët* te banorët e Sullares së Poshtme ë Derventit etj., të lidhet me një rrënjë fjale me prejardhje shqiptare, nga emri personal mesjetar shqiptar *Par* – siç thekson dr. Qemal Murati, duke u mbështetur në mendimin e dr. Vlogimjez Pjankës (*Murati, Tiranë, 1993: f. 15*).

Të etimonit shqiptar mund të konsiderohen edhe oikonimet që për bazë kanë një rrënjë ilire-shqipe *kor-* "pyll, zabel", siç del te fshatrat: *Koretin*, *Koretishtë*, *Korminjan* (*Dadanë*); fshati *Gjyrishec*, që lidhet me mikrotoponimin *Gjyteti*, e i cili mikrotoponim mund të identifikohet me Kështjellën ilire *Gurason*, që lidhet me fjalën e vjetër shqipe *gur-i*, nga e kemi edhe *Kamenicën*, një kalk i shqipes në sllavishte; pastaj oikonimet: *Gjergjec-i* – fshat i Hashanisë që ka ruajtur emrin nga antroponimi mesjetar shqiptar *Gjergj-i*, si themelues i këtij fshati; *Kërshевичa* – fshat gurinor, jo larg Bujanocit, i dalë ndoshta nga një rrënjë *k(ë)rsh*, që bazuar edhe në shtrirjen e saj, mund të na shpjëjë te një prejardhje e gjuhës sonë, me kuptimin e një "vendi karsh, gurinë"; *Qukarka* - fshat që i takon *Moravës – Moravicës*, siç thuhet gjithandej, i emërtuar me rrënjën e fjalës *çuk(ë)-a* "majë mali a kodre", që e kemi zënë

ngojë diku më sipër; oikonimi *Llukar-i* (fshat jo larg Bilaqit të Bujanocit), i cili ka të ngjarë të ketë për bazë një antroponim mesjetar shqiptar *Lluk(ë)-a*, siç e ndeshim, bie fjala, te shqiptarët e krishterë, p.sh.: *David Luka*, patronimi *Lluka* në Dukagjin etj.; *Lilanca* - oikonim tjetër që shtrihet afër *Moravës Jugore*, komuna e Bujanocit, që padyshim ka prejardhje nga antroponimi shqiptar *Lil*, ashtu si edhe mikro-toponimi *Majrani* që shënon një kompleks arash të pëlleshme të fshatit *Breznicë*, i formuar po nga një e. p. shqiptar i besimit katolik, me veprimin e metatezës: nga *Marjan-i > Majran-i*; fshati *Rakovc* afër Bujanocit, i cili duket të ketë prejardhje nga hipokoristiku ynë mjaft i hershëm *Rak*, që në funksion të patronimit gjëllin edhe sot në tërthoret shqiptare dhe te popujt e tjerë ballkanikë etj. Përveç toponimeve e ndonjë mikrotoponimi të përmendur, nuk u ndalëm më gjatë as te disa topoleksema të tjera të këtij krahu (shumica me etimologji shqipe), ose dhe te ato të cilat i ka trajtuar që më herët studiuesi ynë i njohur Rexhep Ismajli, siç janë oikonimet: *Bushtran* (që vjen nga fjala shqipe *bushtë* me formantin *-an*); *Leran* (nga fjala *lerë + -an*); pastaj fshatrat *Bukurovc* e *Miratovc* (që të dytë me bazë fjalën shqipe dhe formantin sllav *-ovc*); topoleksema *Dupilla* e fshatit *Nasalcë*, formuar nga *tu- + pylli-a*, ku *y-ja* është alternuar në *i* - karakteristikë e të folmeve të këtij krahu (*Ismajli, 1970: 264-267*) etj. Duke mbledhur e vështruar edhe onoma të tjera të këtij territori, si pjesa më rrezistente e leksikut të një gjuhe, si në rrafshin krahasues, morfologjiko-fjalë-formues, ashtu edhe në atë etimologjiko-historik, del se shumë emërtime të këtij areali janë të burimit shqip, porse sundimi i gjatë romak, serb dhe osman, ku më pak e ku më shumë, lanë gjurmët e tyre edhe në toponiminë e kësaj treve, që edhe shërbyen si bazë për interpretime të gabuara dhe shtrembërime tendencioze të dijetarëve serbë të kallëpit të *Atanasije Urosheviqit* me shokë si dhe për ndërrimin në masë të madhe të "fytyrës shqipe e shqiptare" të onomastikonit tonë, por pa mundur kurrën e kurrës të shlyejnë vazhdimësinë ilire-shqiptare në këtë anë.

Përmbledhje

Ndër ato tërthore që ka një lëndë të nduarduarshme onomastike, por jo të studiuar sa duhet, e të cilën e kemi marr në shqyrtim kësaj here është edhe *Anamorava*. Në kuadër të këtij hetimi kemi përmendur disa nga oikonimet shqiptare, siç del fshati *Hogosht* i Dardanës (ish-*Kamenicës*), fshati *Qarakovc*, i formuar nga fitonimi *qar(r)* + prapashtesat sllave *-ak, -ov-c*; fshati tjetër i kësaj komune – *Kopërnica*, të cilin toponim serbofonët e shpjegojnë nga sllav. e vj. *kopriva* "hithër – hitha", por që ne mendojmë se mund të lidhet me fjalën nga bimësia jonë: *kurpën:korpën*

"bimë ngjitëse", prej nga kemi: *Kopërnica* > *Kupërnica*, me veprimin edhe të metatezës. Po me etimologji shqipe del edhe fshati *Capar* i Gjilanit, që vjen nga *cap* + *ar* > *capar*, e që nënkupton një "kullotë dhish – cjepsh", toponimi *Lopardincë* (*Lapardincë*) i Bujanocit, i formuar nga fjala e etimonit tonë: *lop(ë)* + *ar(d)* + *i(n)çë-a*).

Të etimonit tonë janë edhe toponimet *Shurdhan* i Gjilanit, që lidhet me toponimin *Sarda* "Shurdhah"; fshati *Vërnez* i Vitisë, me prejardhje ilire nga: *vorn* > *varn* > *vrn* > *vrnez*, me kuptimin e një "grope, ë vend-grope", pastaj fshati *Vaganesh* i Dardanës, i paraqitur dikur si *Vaganena*, ashtu si dhe dy fshatrat e Gjilanit: *Stançiqi* dhe *Stanishori* - të formuar me rrënjën *stan*, që sipas historianit të njohur, Konstandin Jireçek, duhet të jetë fjalë e protoshqipes (iliro-shqipes).

Të një karakteri të pastër shqiptar janë edhe emërtimet e fshatrave të Dardanës: *Firiçevë* (i formuar nga fitonimi ynë *fi(e)r*); *Laçiq* (nga emri personal i burimit tonë *Laç-i*) si dhe *Kokaj* e Malishevë të Gjilanit.

Të etimonit shqiptar kujtojmë se janë edhe oikonimet *Koretin*, *Koretishtë*, *Korminjan* të Dardanës, që për bazë kanë një rrënjë ilire-shqiptare *kor-* "pyll, zabel"; fshati *Gjyrishec*, që lidhet me fjalën e vjetër shqipe *guri*, pastaj oikonimet: *Gjergjec-i* – fshat i Hashanisë, që ka ruajtur emrin nga antroponimi mesjetar shqiptar *Gjergj-i*; *Qukraka* – fshat i Moravicës, i formuar nga fjala e etimonit tonë *sukë*; *Kërshevica*, jo larg Bujanocit, i dalë nga rrënja *k(ë)rsh*, me kuptimin e një "vendi *karsh*, *gurinë*"; oikonimi *Llukar-i* (fshat jo larg Bilaqit të Bujanocit), i cili ka të ngjarë të ketë për bazë një antroponim mesjetar shqiptar *Lluk(ë)-a*; *Lilanca* - oikonim që shtrihet afër Moravës Jugore, që ka prejardhje nga antroponimi shqiptar *Lil*, ashtu si edhe mikrotoponimi *Majrani*, i formuar po nga një emri personal shqiptar i besimit katolik, me veprimin e metatezës - nga *Marjan-i* > *Majran-i*; fshati *Rakovc* afër Bujanocit, i cili duket të ketë prejardhje nga hipokoristiku ynë mjaft i hershëm *Rak*, etimologjinë e të cilit duhet kërkuar te ndonjë nga gjuhët e lashta latine, greke, ilire – siç shprehet Mihailo Diniq, ose thjesht te ilirët, te antroponimi *Raccus* etj.

Duke studiuar edhe emra vendesh të tjerë të këtij krahu, del se shumë emërtime të Anamoravës janë të burimit shqip, porse sundimi i gjatë romak, serb dhe osman, ku më pak e ku më shumë, kanë lanë gjurmët e tyre edhe në toponiminë e kësaj treve, por pa mundur kurrë të shlyejnë vazhdimësinë ilire-shqiptare në këtë anë.

Bibliografia

AJETI, Idriz (1978), *Kërkime gjuhësore*, Prishtinë.
 ÇABEJ, Eqrem (1978), *Studime gjuhësore II*, Prishtinë.

DINIĆ, Mihailo (1957), *Iz Dubrovačkog arhiva*, nr. 47, 50, 76, 81, 90, SANU, Beograd.

ISMAJLI, Rexhep (1970), Mbi disa toponime në Serbi të Jugut dhe në Maqedoni të Veriut, *Gjurmime albanologjike I-II*, Prishtinë.

LUKA, David (2001), *Studime gjuhësore VI*, Shkodër.

OSMANI, Jusuf (2004), *Vendbanimet e Kosovës: Dardana (Kamenica) dhe Artana (Novobërda)*, libri 13, Prishtinë.

PVLOVIĆ, Milivoj (1968), *Toponimija okoline Vranja*, Vranjski glasnik IV, Vranje.

ZLATANOVIĆ, Momčilo (1987), *Toponimija Preševske Moravice*, Vranjski glasnik XX, Vranje.